

Хотинська-Нор О.З.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-4480-6677

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/176-184>

УДК 347.97/.99

ІНКЛЮЗИВНЕ ПРАВОСУДДЯ: ПО НОВОМУ ПРО СТАРЕ

Анотація. На початку 2019 року у Гаазі відбувся масштабний захід – Форум партнерів у сфері доступу до правосуддя, що об'єднав представників багатьох країн, засвідчивши особливе значення цього питання для сталого розвитку суспільства у всьому світі. Про його актуальність і пріоритетність свідчить низка заходів, запланованих ООН у межах прийнятого Порядку денного на період до 2030 року, цільовим завданням якого визначено забезпечення верховенства прав та доступу до правосуддя як важливого фактору прогресу протягом усього часу.

Для України забезпечення доступу до правосуддя тривалий час залишається пріоритетним напрямом розвитку правової системи загалом і сфери судової влади зокрема. Як змістовно ємкісна концепція, «доступність правосуддя» традиційно розглядається науковцями крізь призму різних умов (правових, соціальних, економічних), або шляхом дослідження перешкод, що існують у цій царині. Віднедавна відносно її характеристик став вживатися термін «інклюзивне правосуддя», що потребує належного теоретичного осмислення.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити нове для вітчизняної науки про судоустрій поняття «інклюзивне правосуддя».

Основні результати дослідження полягають у наступних положеннях:

1. Поняття «інклюзивне правосуддя» характеризує концепт доступності правосуддя з позиції недискримінації та рівних можливостей усіх без винятку людей у засобах і способах судового захисту своїх прав. Такий акцент дозволяє зосередити увагу на питанні доступності правосуддя для людей, які в силу певних факторів (гендеру, віку) або життєвих обставин (малозабезпечені) або внаслідок порушення їх здоров'я чи інших особливостей зіштовхуються з відносницькими (поведінковими) та середовищними бар'єрами.

2. За спрощеного розуміння інклюзія у сфері правосуддя передбачає його доступність для людей з інвалідністю, акцентуючи таким чином увагу на спеціальному суб'єкті, який потребує реалізації цієї функції. Однак концепт інклюзивного правосуддя передбачає не лише необхідність забезпечення належних умов для ефективної реалізації права кожної людини на судовий захист. Це також питання доступу людей з інвалідністю до суддівської професії, яке в Україні є мало дослідженим.

3. Інклюзія як доступність правосуддя фокусує увагу не на людях з інвалідністю, а на можливостях, наявних у системи правосуддя засобах, можливих способах скористатися її потенціалом, а головне – на перепонах, бар'єрах та труднощах, які необхідно подолати, пропонуючи рішення, необхідні одним та водночас корисні всім.

4. Інклюзія у правосудді постає також як певна політика, стратегія подолання бар'єрів, що перешкоджають його доступності, до розробки та реалізації якої повинні долучити-

ся і держава, і безпосередньо учасники процесу здійснення правосуддя. Вона повинна передбачати систему заходів, ключовим у формулюванні та визначенні пріоритетності яких є ідентифікація перешкод і раціональне використання наявних ресурсів.

Ключові слова: інклюзивне правосуддя, правосуддя, інклюзія, доступність правосуддя, суд, право на судовий захист, люди з інвалідністю.

Постановка проблеми.

На початку 2019 року у Гаазі відбувся масштабний захід – Форум партнерів у сфері доступу до правосуддя, що об'єднав представників багатьох країн, засвідчивши особливе значення цього питання для сталого розвитку суспільства у всьому світі. Про його актуальність і пріоритетність свідчить низка заходів, запланованих ООН у межах прийнятого Порядку денного на період до 2030 року, цільовим завданням якого визначено забезпечення верховенства прав та доступу до правосуддя як важливого фактору прогресу протягом усього часу. За словами представника Програми розвитку ООН Патріка Койлерса, «шляхом прийняття Порядку денного 2030 і включення конкретної цілі мирного, справедливого та інклюзивного суспільства, країни-члени визнають взаємозалежність між правосуддям, миром і розвитком. Попри те, що значний прогрес вже відбувся, багато людей у різних куточках світу продовжують жити без доступу до правосуддя та правової допомоги. А в контексті кризи, де існує велика потреба в безоплатній правовій допомозі, системі правосуддя часто бракує інституційного потенціалу та фінансових ресурсів, аби реагувати на численні конфлікти в суспільстві»¹.

Для України забезпечення доступу до правосуддя тривалий час залишається пріоритетним напрямом розвитку правової системи загалом і сфери судової влади зокрема. Застосована нами конкретизація пов'язана з теоретичним розмежуванням понять «доступ до правосуддя» та «доступність правосуддя»,

які доволі часто ототожнюють. Як справедливо з цього приводу зазначає О. Овсяннікова, «доступ до правосуддя» слід розуміти як зобов'язання держави забезпечувати право кожної людини на доступ до ефективних і справедливих послуг у сфері юстиції та правосуддя, що надаються своєчасно. Водночас «доступність правосуддя» є принципом організації та діяльності судової влади, сутність якого полягає у відсутності фактичних і юридичних перешкод для звернення зацікавлених осіб до суду по захист своїх прав². Інакше кажучи, доступність правосуддя – це доступність суду у вузькому розумінні судового захисту, яке, у свою чергу, є складовою та умовою поняття «доступ до правосуддя», що передбачає інституціональні спроможності різних інститутів правової системи держави, її зобов'язання, ресурси та потенціал у забезпеченні правозахисту, соціальної справедливості та стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти і доступу до правосуддя в державі, і його доступності привертати увагу численних науковців, серед яких В.В. Городовенко, Л.М. Москвич, С.В. Прилуцький. Окремо слід згадати монографічне дослідження О.М. Овчаренко «Доступність правосуддя та гарантії його реалізації».

Мета статті. У межах цієї публікації зосередимо увагу саме на питанні доступності правосуддя в Україні, маючи на меті дослідити нове для вітчизняної науки про судоустрій поняття «інклюзивне правосуддя», використання якого набуває популярності у фаховій журналістиці.

¹ P. Keuleers, 'Access to justice for all' <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/blog/2018/access-to-justice-for-all.html>> дата звернення 01.11.2019.

² О. Овсяннікова, 'Доступність правосуддя як чинник, що впливає на формування громадської думки щодо судової влади' (2018) № 4 *Право і суспільство* 48–54.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Насамперед зауважимо, що традиційним для вітчизняної судоустрійної науки є підхід, за якого категорія «доступність правосуддя» аналізується вченими з позиції різних соціальних умов (правових, соціальних, економічних). Інколи її зміст досліджують крізь призму аналізу перешкод, які існують у сфері функціонування судової влади. Проте спільним для всіх результатів наукових досліджень «доступності правосуддя» є виокремлення у змісті цього поняття організаційної та функціональної складової.

Організаційний елемент доступності правосуддя охоплює питання організації судоустрою в державі таким чином, щоб особа безперешкодно могла реалізувати своє право на судовий захист у сенсі: а) територіальної доступності суду (приміщення суду оптимально наближені); б) фізичної доступності суду (безперешкодний і зручний доступ до приміщення суду); в) інформаційної доступності суду (наявність необхідної інформації про суд і правила звернення); г) забезпечення кваліфікованого суддівського корпусу; д) матеріально-технічного забезпечення роботи суду тощо¹.

Функціональний елемент доступності правосуддя щонайменше оцінюється крізь призму: а) економічної доступності (обґрунтовано необхідний розмір судових витрат, у тому числі судового збору); б) темпоральної доступності (розумний строк розгляду справи); в) інформаційної доступності (доступ до матеріалів справи, інформації про справу та судові рішення); г) ефективності судового процесу (його «простота» та реальність виконання судового рішення) тощо².

Звісно, ці два елементи тісно переплетені один з одним, залежать один від одного, а їх змістовне навантаження не вичерпується означеними показниками.

У всякому разі як змістовно ємкісна концепція доступності правосуддя передбачає реалізацію державою системи заходів організаційного та функціонального характеру, спрямованих на створення умов для забезпечення будь-якій особі безперешкодної (безбар'єрної) реалізації права на судовий захист.

Серед іншого, доступність правосуддя означає недискримінацію та рівні можливості усіх без винятку людей у засобах і способах судового захисту своїх прав. Лаконічно цю тезу можна виразити за допомогою слогану «правосуддя для всіх» на противагу «правосуддя для небагатьох». Такий акцент дозволяє зосередити увагу на питанні доступності правосуддя для людей, яких прийнято відносити до вразливих верств населення (жінки та діти), або які в силу життєвих обставин (малозабезпечені) або внаслідок порушення їх здоров'я (люди з інвалідністю) чи інших особливостей (представники ЛГБТ) зіштовхуються з відносницькими (поведінковими) та середовищними бар'єрами. Як правило, в такому контексті першочергово згадують про людей з інвалідністю, поняття якої еволюціонує. Сьогодні в її розумінні превалює соціальний підхід, відповідно до якого кожна людина є унікальною, а інвалідність – проблема не конкретної людини, а суспільства, яке, конструюючи простір і вибудовуючи комунікації, створює бар'єри. Відтак, людина з усіма її особливостями (віковими, фізичними, ментальними, соціальними), її потреби повинні бути «ядром» правосуддя, визначаючи його інфраструктуру, напрями трансформації відповідних інститутів та способи удосконалення «шляху» до нього.

Особлива необхідність залучення людей з інвалідністю до повноцінного (безбар'єрного) суспільного життя власне і зумовила появу та активне використання у вітчизняному дискурсі іншомовного терміна «інклюзія» (англ.

¹ Хотинська-Нор О., «Доступність правосуддя у контексті судової реформи» *Актуальні проблеми судово-правової реформи: матеріали круглого столу* (Одеса, Фенікс 2019). < https://drive.google.com/file/d/1GB4gFq_C03_Q55v79qJCWSSXAKDN8AGw/view

² Там само.

inclusion – включення), що у широкому сенсі означає процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Філософія інклюзії базується на онтологічному розумінні прав людини, її гідності, ідентичності, усвідомленні цінності людського різноманіття та унікальності кожного. Проте здебільшого цей термін трактується та використовується відносно людей з інвалідністю, позначаючи процес прийняття необхідних рішень, створення умов для рівноправної участі у суспільному житті та забезпечення рівних можливостей¹. Цьому сприяли положення Конвенції про права осіб з інвалідністю, яку Україна ратифікувала 16 грудня 2009 року (Конвенція), та яка сповідує принципи недискримінації (*non-discrimination*), повного й ефективного залучення та включення до суспільства (*full and effective participation and inclusion in society*), рівності можливостей (*equality of opportunity*), доступності (*accessibility*)².

Отже, за спрощеного розуміння інклюзія у сфері правосуддя передбачає його доступність для людей з інвалідністю, акцентуючи таким чином увагу на спеціальному суб'єкті, який потребує реалізації цієї функції.

Стаття 13 згаданої Конвенції прямо передбачає обов'язок держав забезпечити особам з інвалідністю нарівні з іншими ефективний доступ до правосуддя, зокрема передбачаючи процесуальні та відповідні вікові корективи, котрі полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників, у тому числі свідків, на всіх стадіях юридичного процесу, зокрема на стадії розслідування та інших стадіях попереднього провадження. Щоб сприяти забезпеченню особам з інвалідністю ефективного доступу до правосуддя, держави повинні сприяти належному навчанню осіб, які працюють у сфері здійснення правосуддя.

Але інклюзія як доступність правосуддя – це не про людей з інвалідністю у цій системі, це про систему правосуддя, про її можливості, наявні засоби, можливі способи скористатися її потенціалом, а головне – про перепони, бар'єри та труднощі, які необхідно подолати, пропонуючи рішення, необхідні одним та водночас корисні всім. Інакше кажучи, інклюзія фокусує увагу на перешкодах як предметі необхідних трансформацій у сфері правосуддя. Рішення, які спрямовані на їх усунення, на вирішення проблеми щодо задоволення особливих потреб одних людей, стають корисними для всіх, що дозволяє системі правосуддя слідувати парадигмі розвитку.

Інклюзія у правосудді постає також як певна політика, стратегія подолання бар'єрів, що перешкоджають його доступності, до розробки та реалізації якої повинні долучитися і держава, і безпосередньо учасники процесу здійснення правосуддя. Вона повинна передбачати систему заходів, ключовим у формулюванні та визначенні пріоритетності яких є ідентифікація перешкод і раціональне використання наявних ресурсів.

Українські реалії свідчать про різноманітний характер перепон, що існують на шляху до доступного правосуддя людей з інвалідністю: від очевидних – тих, що спричинені архітектурою приміщень суду (відсутність пандусів, ліфтів, наявність порогів, сходів тощо), невдалим транспортним сполученням чи відсутністю персоналу зі спеціальними навиками, до прихованих, ментальних, які спричиняють неетичне поводження, образливі висловлювання чи навіть елементарне небажання усвідомлювати чийось «інакшість». Їх подолання потребує комплексу заходів, які б системно впливали на якісні зміни у системі правосуддя, не лише трансформуючи простір чи перетворюючи дизайн будівель суду та інших споруд, а й пропагуючи

¹ 'Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для засобів масової інформації' (Київ, Ленвіт 2015) 92 <http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/toolkit_media_ukr.pdf> дата звернення 01.11.2019.

² Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 ООН <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71> дата звернення 01.11.2019.

цінність людської гідності шляхом просвітницької діяльності серед суддівської спільноти, працівників апарату суду.

Тут варто зауважити щодо низки прогресивних ініціатив і зусиль, які, маємо надію, поступово зроблять українські суди наближеними, досяжними для людей з інвалідністю. Так, 01 квітня 2019 року набули чинності ДБН В.2.2–40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», які мають на меті забезпечити створення безбар'єрного простору в Україні для всіх маломобільних груп населення: у першу чергу, людей з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху, розумової діяльності. Ці норми визначають інклюзивність будівель і споруд як комплекс архітектурно-планувальних, ергономічних, конструкційних і організаційних заходів для забезпечення доступності будівель і споруд, у яких кожних особа, незалежно від віку, статі, інвалідності, функціональних порушень, рівня комунікативних можливостей або обставин, може відчувати себе безпечно і комфортно без сторонньої допомоги і в міру своїх можливостей¹. Примітним є те, що вони поширюються не лише на проектування та будівництво нових, а й на реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення існуючих житлових будинків та громадських будівель і споруд, а також на розумне їх пристосування з урахуванням потреб маломобільних груп населення. Для останніх доступність повинна забезпечуватися: фізичною можливістю і зручністю потрапляння та пересування об'єктом (у нашому випадку судом), прилеглою територією, отриманням послуг; фізичною безпекою при потраплянні на об'єкт та пересуванні в ньому,

прилеглою територією, отриманням послуг; можливістю вільного отримання інформації про об'єкт та послуги, що надаються; вільної навігації (орієнтування) по об'єкту та прилеглою територією².

Утім справедливо буде наголосити, що зазначене поки що є декларацією, реалізація котрої потребує фінансового забезпечення, проблема якого для вітчизняної судової влади не втрачає актуальності протягом тривалого часу.

Але чи не найбільшої уваги сьогодні потребують заходи просвітницького характеру, які впливають на зміну свідомості людей. Стереотипи, що міцно укорінилися в нашій уяві, не всім дають можливість оцінити, наприклад, некоректність, неетичність вживання відносно іншої людини слів «глухий», «німий», «глухонімий». Навіть таке українське слово, як «вади», є неприйнятним до вжитку стосовно людей з інвалідністю. Фахівці наголошують, що потрібно вживати слово «порушення» та фразу «людина з порушенням... (слуху, зору, опорно-рухового апарату)»³.

Тому різноманітні ініціативи та проекти, які мають місце на цьому шляху, не лише варто вітати, а й слід підтримувати та популяризувати, залучаючи до цього процесу якомога більше суддів, працівників апарату суду, адвокатів, прокурорів, фахівців, які спеціалізуються на проблематиці інклюзії та захисті прав людей з інвалідністю, ЗМІ. Висвітлення останніми будь-яких заходів, які фокусують свою увагу на створенні «універсального простору» реалізації правосуддя, безбар'єрного доступу до нього, сприяє включенню в цей процес все більшої кількості людей, поступово змінюючи суспільну свідомість.

¹ Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення: ДБН В.2.2–40:2018 чинний від 2019–04–01 (Вид. офіц. Київ, Мінрегіон України) (2018) 64

² Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення: ДБН В.2.2–40:2018 чинний від 2019–04–01 (Вид. офіц. Київ, Мінрегіон України) (2018) 64

³ Інклюзивний суд: чому держава має дбати про забезпечення особам з інвалідністю ефективного доступу до правосуддя (2019) Судово-юридична газета <<https://sud.ua/ru/news/publication/147887-inklyuzivnyi-sud-chomu-derzhava-maye-dhati-pro-zabezpechennya-osobam-z-invalidnistyu-efektivnogo-dostupu-do-pravosudnya>> дата звернення 01.11.2019.

Однак інклюзія у контексті доступності правосуддя не вичерпує себе необхідністю забезпечення належних умов для ефективної реалізації права людини на судовий захист і усунення існуючих на цьому шляху перепон.

Інклюзія у правосудді це також питання доступу людей з інвалідністю до суддівської професії, яка відзначається своєю специфікою та вимагає від особи такого стану здоров'я, за якого наявні в особи порушення не стануть перешкоджати виконанню професійних обов'язків. А вони, у свою чергу, зумовлюються особливостями судового процесу, що передбачає постійну комунікацію із заздалегідь невідомим колом осіб, у тому числі потенційно хворими; напруження органів слуху та зору, пов'язане з опрацюванням і аналізом матеріалів справи, які здебільшого нараховують не один том; багатоплановістю та складністю вирішуваних суддею завдань; варіативністю та нестандартністю ситуацій в умовах дефіциту часу¹. Зрештою, суддівська професія переважно передбачає роботу у положенні сидячи, що суттєво впливає на стан опорно-рухового апарату людини, що також слід урахувати.

В Україні означене питання слід охарактеризувати як таке, що швидше не врегульоване, ніж врегульоване. Норми Закону України «Про судоустрій і статус суддів» лише передбачають, що не може бути призначений суддею громадянин, який має хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню функцій зі здійснення правосуддя (ч. 2 ст. 69), а також що кандидат на посаду судді разом з іншими документами для участі у доборі подає документи з медичних установ установленої

форми про проходження психіатричних та наркологічних оглядів та перебування на обліку у психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я (ч. 1 ст. 71). Будь-яка їх конкретизація чи тлумачення відсутні. Тому логічним є питання доступності суддівської посади для людей з інвалідністю, зумовленою різними порушеннями здоров'я.

Наприклад, у РФ існує пряма заборона призначення на посаду судді людини з відсутністю зору². Водночас історії відомі приклади успішної суддівської кар'єри людей з такого роду порушеннями здоров'я. Так, першим незрячим суддею у XX столітті став суддя Високого суду правосуддя Англії та Уельсу сер Джон Уолл (John Wall), призначений на посаду у 1991 році³. А в Іспанії у 2014 році широкого розголосу набув процес допуску до участі у конкурсі на посаду судді незрячого Габріеля Переса⁴.

В Україні така можливість існує лише теоретично. Законодавство не містить прямої заборони з цього питання. Однак практична реалізація права особи з порушеннями зору на доступ до суддівської професії є утрудненою, адже під час конкурсу особа повинна скласти письмовий іспит – написати проект судового рішення.

На нашу думку, порушення зору у людини не повинно бути перешкодою для зайняття посади судді, оскільки: а) судовий процес передбачає участь не лише судді, а й допоміжного судового персоналу (помічників, секретарів, радників), метою діяльності якого є сприяння та допомога судді (в тому числі в роботі з матеріалами справи); б) відсутність зору позбавляє особу упереджень, пов'язаних із зовнішнім виглядом учасників судового процесу, що сприяє безсторонності

¹ О Хотинська-Нор, 'Медичні обмеження допуску до професії судді: до постановки проблеми' *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* (Чернівці 2019) 35–38.

² Постановление Совета судей РФ «Об утверждении Перечня заболеваний, препятствующих назначению на должность судьи» (от 26.12.2002) 78 <<https://ppt.ru/docs/postanovlenie/sovetsudey/n-78-56266>> дата звернення 01.11.2019.

³ Obituaries Sir John wall 1930–2008 <<http://www.braillechess.org.uk/obituaries/johnwall.html>> дата звернення 01.11.2019.

⁴ Суддя без обмежень (2014) Закон і бізнес <https://zib.com.ua/ua/87059-vidsutnist_zoru_ne_pereshkodzhae_otrimannyu_posadi_suddi.html> дата звернення 01.11.2019.

судді; в) доведено, що тривала незрячість розвиває у людини інші почуття, зокрема, слух, що дозволяє судді відчувати фальш і нещирість в інтонаціях учасників судового процесу. Недаремно одним із атрибутів Феміди (богині правосуддя) є пов'язка на очах (сліпота), що символізує безпристрасність і справедливість.

У будь-якому разі оцінка здатності людей з інвалідністю здійснювати суддівські повноваження потребує індивідуального комплексного підходу, що враховуватиме стан здоров'я (ступінь його порушення) конкретної людини, її можливості та умови суддівської роботи. Проте лише сам факт наявності порушення здоров'я у людини не повинен перешкоджати доступності суддівської професії.

Висновки. Порушені в публікації питання не вичерпують усієї проблематики інклюзивного правосуддя в Україні. Однак дозволяють привернути до неї увагу першочергово наукової спільноти та започаткувати конструктивний діалог, що сфокусується на наявних у сфері правосуддя перепонах, як реальних, так і потенційних, та пошуку оптимальних шляхів їх подолання з урахуванням обмеженості існуючих ресурсів. Доцільно сформулювати такі висновки:

– Поняття «інклюзивне правосуддя» характеризує концепт доступності правосуддя з позиції недискримінації та рівних можливостей усіх без винятку людей у засобах і способах судового захисту своїх прав. Такий акцент дозволяє зосередити увагу на питанні доступності правосуддя для людей, які в силу певних

факторів (гендеру, віку) або життєвих обставин (малозабезпечені) або внаслідок порушення їх здоров'я чи інших особливостей зіштовхуються з відносницькими (поведінковими) та середовищними бар'єрами.

– За спрощеного розуміння інклюзія у сфері правосуддя передбачає його доступність для людей з інвалідністю, акцентуючи таким чином увагу на спеціальному суб'єкті, який потребує реалізації цієї функції. Однак концепт інклюзивного правосуддя передбачає не лише необхідність забезпечення належних умов для ефективної реалізації права кожної людини на судовий захист. Це також питання доступу людей з інвалідністю до суддівської професії, яке в Україні є малодослідженим.

– Інклюзія як доступність правосуддя фокусує увагу не на людях з інвалідністю, а на можливостях, наявних у системі правосуддя засобах, можливих способах скористатися її потенціалом, а головне – на перепонах, бар'єрах та труднощах, які необхідно подолати, пропонуючи рішення, необхідні одним та водночас корисні всім.

– Інклюзія у правосудді постає також як певна політика, стратегія подолання бар'єрів, що перешкоджають його доступності, до розробки та реалізації якої повинні долучитися і держава, і безпосередньо учасники процесу здійснення правосуддя. Вона повинна передбачати систему заходів, ключовим у формулюванні та визначенні пріоритетності яких є ідентифікація перешкод і раціональне використання наявних ресурсів.

REFERENCE

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Konventsiiia pro prava osib z invalidnictiu [Convention for right people with disabilities] vid 13.12.2006 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71> data zvernennia 01.11.2019 [in Ukrainian].
2. Inkluzivnist budivel i sporud [Inclusivity of building and structures]: DBN V.2.2–40:2018 (Kyiv, Minreg Urainy, 2018) 64 [in Ukrainian].
3. Ob utverzhdenii perechya zabolevaniy, prepyatstvuushikh naznacheniiy na dolzhnost sudiy [On approval of the List of diseases that impede the appointment of a judge]: Postanovleniie Soveta suddey RF ot 26.12.2002 № 78 <<https://ppt.ru/docs/postanovlenie/sovet-sudey/n-78-56266>> data zvernennia 01.11.2019 [in Ukrainian].

4. Pro sudoustrii ta status suddiv [About judiciary and the state of judge]: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/1402-19/ed20171215> > data zvernennia 01.11.2019 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

5. Nichogo dlya nas bez nas [Nothing for us without us] (Kyiv, Lenvit 2015)⁹²<http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/toolkit_media_ukr.pdf > data zvernennia 01.11.2019 [in Ukrainian].

ARTICLES

6. Inkliuzyvnyi sud: chomu derzhava maie dbaty pro zabezpechennia osobam z invalidnistiu efektyvnoho dostupu do pravosuddia [Inclusive court: why government should care about providing people with disabilities with effective access to justice] (2019) Sudovo-yurydychna hazeta <<https://sud.ua/ru/news/publication/147887-inklyuzivnyi-sud-chomu-derzhava-maye-dhati-pro-zabezpechennya-osobam-z-invalidnistyu-efektivnogo-dostupu-do-pravosuddia> > data zvernennia 01.12.2019 [in Ukrainian].

7. Ovsianikova O, 'Dostupnist pravosuddia yak chynnyk shcho vplyvaie na formuvannia hromadskoi dumky shchodo sudovoi vlady [Access to justice as a factor influencing the formation of public opinion on the judiciary] (2018) 4 Pravo i suspilstvo 48–54 [in Ukrainian].

WEBSITES

8. P Keuleers, 'Access to justice for all' <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/blog/2018/access-to-justice-for-all.html> > accessed 01.11.2019 [in English].

9. Suddya bez obmezhen [Judge without restriction] Zakon i biznes <https://zib.com.ua/ua/87059-vidsutnist_zoru_ne_pereshkodzhae_otrimannyu_posadi_suddi.html > [in Ukrainian].

10. Obituaries. Sir John wall 1930–2008 <<http://www.braillechess.org.uk/obituaries/johnwall.html>> accessed 01.11.2019 [in English].

CONFERENCE PAPER

11. Khotynska-Nor O, 'Dostupnist do pravosuddia u konteksti sudovoi reformy' [Access to justice in context of judicial reforms] Aktualni problem sudovo-pravovoi reformy: materialy kruglogo stolu (Odesa, Fenix 2019) <https://drive.google.com/file/d/1GB4gFq_C03_Q55v79qJCWSSXAKDN8AGw/view > [in Ukrainian].

12. Khotynska-Nor O, 'Medychni obmezhenia dopusku do profesii suddi do postanovky problemy' [Medical restrictions on admission to the profession of judge: before the problem] Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reformy v Ukraini: materialy III Mizhnar. nauk. – prakt. Konf (Chernivtsi, Chernivetskii nauk univ 2019) 35–38 [in Ukrainian].

Khotynska-Nor O.,

Doctor of Law Sciences, Docent,

Professor of Justice Department Faculty of Law

Taras Shevchenko national University of Kyiv

ORCID ID: 0000-0002-4480-6677

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/176-184>

INCLUSIVE JUSTICE: NEW WAYS

Annotation. In the beginning of 2019 in Haag was an extensive event – Partners forum in area of access to justice that combined members from many countries which was recognizing the particular importance of this issue for the sustainable development of society around the world. A lot of events which planned for the OON up to 2030 years testified about their actuality and priority. The target task is identifying the rule of law and access to justice as an important facture to progress for throughout.

For a long time access to justice in Ukraine is a priority direction to development of the legal system in general and in the judiciary in particular. «Access to justice» as a meaningful concept traditionally viewed by scientists through the prism of different conditions (legal, social, economic), or by examining the obstacles that exist in this field. Recently, the term «inclusive justice» has come to be used in relation to its characteristics, which needs due theoretical consideration.

The purpose of the article is researching something new for national science that need to be theoretical meaningful.

The main results of researching are in next clause:

The concept « inclusive justice» characterizes the concept of accessibility of justice from the position of non-discrimination and equal opportunities for all, without excluding people in the means and means of judicial protection of their rights. This accent allows for focusing on the accessibility of justice for people who, due to certain factors (gender, age) or life circumstances (low income) or because of their health or other disabilities, face relative (behavioral) and environmental barriers.

For a simple understanding inclusiveness in area of justice envisages their accessibility for people with disabilities, focusing attention on special subject which need to realization this function. The concept of inclusive justice provided not only necessity to establishment appropriate conditions for effective realization rights for each people on judicial protection. This is the question accessibility for person with disabilities to judicial profession which is less researching in Ukraine.

Inclusion as a access to justice focused attention not on people with disabilities and also on possibilities available to the justice system, the means available, the ways it can use it's potential, and most importantly the obstacles, barriers and difficulties that need to be overcome by offering solutions that are necessary for one and at the same time useful to all.

Inclusion in justice also emerges as a policy, a strategy to overcome barriers that impede it's accessibility to the development and implementation of which must be involved both the state and directly involved in the justice process. It should provide for a system of measures, the key in formulating and prioritizing which is the identification of obstacles and the rational use of available resources.

Key words: *inclusive justice, justice, inclusion, access to justice, court, the right on judicial protection, people with disabilities.*

Стаття надійшла до редакції журналу 05.11.2019.